

Iveta Zvoníková: Úmrtí v Zemském ústavu pro choromyslné (Kateřinkách) v letech 1911-1925
Bakalářská práce – posudek oponentky

Cílem bakalářské práce Ivety Zvoníkové byla analýza skladby osob zemřelých v Zemském ústavu pro choromyslné v období 1911-1925. Analýza úmrtnosti je jednou ze základních analýz populačního vývoje a rozbor úmrtnosti na příčiny smrti je její důležitou složkou. Avšak rozbor skladby zemřelých v některém ze zdravotnických či jiných ústavů nebývá častým tématem výzkumu. Už z toho důvodu jde o práci zajímavou, která přispívá k poznání úmrtnostních poměrů určité specifické části populace.

Předložená bakalářská práce má standardní strukturu a obsahuje požadované náležitosti – abstrakty, seznam tabulek, seznamy použitých pramenů a literatury a obrazové přílohy. Je logicky strukturovaná o rozsahu 63 strany.

V úvodu autorka nastiňuje záměry, s nimiž práci psala, upozorňuje jak na specifickosti zkoumaného souboru, tak na okolnost, že podobné téma zatím nebylo u nás zkoumáno. Další důležitou okolností bylo období, které analyzovala, neboť mohla studovat dopady 1. světové války (1914-1918), případně epidemie chřipky (1918-1920).

Autorka byla v nevýhodném postavení, protože práce tohoto typu u nás zatím chybí, takže se nemohla opřít o vhodný vzor. Rozbor úmrtnostních poměrů založila na tradičním prameni, tj. matrice zemřelých vedené ve farnosti, kam Zemský ústav náležel, ale nejprve musela jednotlivé záznamy opsat a následně utřídit. Tato část prací byla časově náročná (nehledě na to, že záznamy jsou psány buď česky nebo německy); zároveň nebyly pro všechny zemřelé záznamy úplné. Analýza dat se nemohla opřít o práce zabývající se podobným specifickým prostředím, protože ty u nás zatím nejsou. K dispozici měla jen několik studií o pacientech ústavu pro choromyslné, nikoli o zemřelých pacientech. Jde tudíž o práci novátorskou. V obdobné situaci byla, i pokud jde o dostupnou literaturu, neboť ani toto téma není u nás frekventované.

Z toho důvodu zpracovala podrobně kapitulu metody výzkumu. Zde nejprve popisuje pramen, tj. uvádí, jaké informace byly u zemřelých uváděny, případně které z nich nebyly uvedeny. Dále popisuje, jak následně s daty pracovala, jak je třídila a komparovala s daty celostátními. Vzhledem k velikosti souboru pracovala také s klouzavými průměry. Pro zobrazení místa původu zemřelých (na úrovni okresů) sestavila kartodiagramy.

Další částí bakalářské práce je stručná informace o dějinách Zemského ústavu pro choromyslné, který byl v Praze založen v roce 1790 jako součást Všeobecné nemocnice; podrobněji se zabývá jeho postupným rozšiřováním, zmiňuje i úmrtí Bedřicha Smetany v tomto ústavu v roce 1884. Přehled končí obdobím, které zpracovává, tedy na počátku 20. let 20. století.

Vlastní náplní bakalářské práce je analýza zemřelých v Zemském ústavu pro choromyslné v letech 1911-1925. Tato analýza je zpracována standardně metodami, které získaná data dovozovala. Obsahuje v první řadě rozbor struktury zemřelých podle věku a pohlaví a komparaci se strukturou zemřelých v Čechách v letech 1910 a 1920. Následující rozbor se už týká skladby zemřelých podle rodinného stavu; v této části ale není vždy jasné, kdy se týká všech zemřelých mužů a kdy jde o data za obě pohlaví nebo podle pohlaví, protože autorka rozlišuje pouze svobodné, ženaté a ovdovělé. Třídění podle sociálního postavení resp. profesí je velmi detailní a nechybí komparace se skladbou zemřelých za úhrn Čech v roce 1910 resp. 1920. Pečlivě jsou zpracována i třídění podle místa narození a místa bydliště.

Pravděpodobně nejsložitějším byl úkol zpracovat třídění podle příčin smrti, kde si studentka musela poradit se zápisem diagnóz v latině. Vzhledem ke specifické studovanému souboru mohla ale analyzovat zemřelé i podle diagnóz, kvůli kterým byli v ústavu hospitalizováni. I to je zajímavá a cenná informace. Velmi zajímavé je třídění zemřelých podle délky hospitalizace, z něhož je patrné, že do ústavu přicházeli nemocní zpravidla v pokročilém stádiu onemocnění.

Studentka odvedla značné penzum práce a výsledkem jsou zajímavá zjištění. K práci mám jen připomínku, která se týká časového rozdělení na období 1911-1913, 1914-1918 a 1916-1924, které použila např. pro třídění podle profese zemřelých. Protože mělo třídění posloužit především ke zjištění dopadu válečných událostí let 1914-1918, domnívám se, že bylo vhodnější předěly o rok posunout, tedy zpracovat období 1911-1914, 1915-1919 a 1920-1924; neboť prožitky válečných událostí se dle mého soudu odrazily v duševním zdraví nemocných s určitým zpožděním, stejně jako případné dopady

španělské chřipky, která se protáhla až do roku 1919; odpovídaly by tomu i četnosti zemřelých dle věku úmrtí (obr. 1, strana 21). Mám rovněž výhrady k tomu, že v tabulkách nejsou přímo uvedeny počty „neuvedeno“ – autorka je sice v textu všude zmiňuje, ale měla je uvést přímo v tabulkách; i vzhledem k tomu, že těchto případů nebylo málo. Upozorňuji, že citovaná práce Haralda Salfellnera je jeho disertační práce a nevyšla tiskem, tiskem vyšly jeho jiné knihy věnované španělské chřipce. Z nezkušenosti studentky vyplynuly také určité neobratnosti stylistické, zvláště v úvodu (např. „vzorek, který je abnormální ...“).

Přes uvedené připomínky považuji práci za zdařilou. Autorka odvedla značné úsilí v pořizování datového souboru, který pak nejen vhodně roztřídila a analyzovala, ale také správně komentovala. Prokázala, že se ve zvolené problematice orientuje. Podle mého názoru splňuje předložená práce Ivety Zvoníkové *„Úmrtí v Zemském ústavu pro choromyslné (Kateřinkách) v letech 1911-1925“* nároky kladené na bakalářské práce v oboru demografie a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze dne 19.5.2021

Doc. RNDr. Ludmila Fialová, CSc.